

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe síése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!
G. Baritiu. 1838.

Conclusiune.

(Capetu.)

Dupa cumu veduramu in articulu trecut, principiele espuse de d. Aimé-Martinu sunt germinii unei educatiuni cu totul nóue a popóreloru; sunt o revolutiune intréga. Cá ori ce lucru la inceputulu seu, teori'a acést'a se pare prè abstracta, prè poetica, póte prè sentimentale; dara va veni unu timpu in care omenirea si-va apropiá si acést'a sistema intemeiata pe trebuintiele ei si pe cea mai caritabile religiune ce s'a vediatu vre odata. Galileu inca rostiá unu mare adevéru, candu iesuitii lu torturau. E pure si muove, dícea elu despre invertirea pamentului; si nimine nu-lu credea, si toti lu insultau. Astadi, lumea a recunoscutu adevéruleu descopeririloru lui Galileu, si bustulu lui fú pusu in panteonulu luminatoritoru genului omenescu. Totu astu-feliu va fi si cu teori'a d-lui Aimé-Martin. Astadi lumea preocupata fiindu de misicariile politice, trece asupra ei fara a o bagá in séma; dar' nevoi'a unei reforme radicale in invetiamentulu publicu, este pretutindinea simtita, si mane lumea va vedé ca, voindu a statornici basile unei instructiuni mai asemenate cu natur'a omului, cu idei'a de crestinetate si progresu bine intielesu, nu va gasi o sistema mai corespundiátoria acestoru dorintie, decatu a d-lui Martin.

Ce onóre n'ar' fi pentru noi, Romanii, candu in unu atare momentu solemne, lumea ne ar' gasi initiati in practic'a teoriei acesteia? Au dóra n'amu fostu noi cei d'antaj crestini? Au dóra n'amu infintiati noi cei

d'antaj, institutiunea unei ostiri regulate in seclulu alu XIV? N'amu fostu noi din cei d'antaju ce au imbraciatu tipariulu?

Desmintine-vomu numai candu se atinge de invetiatur'a poporului nostru? Nu e de crediutu.

Dé d-dieu cá compatriotii nostii se profite de acésta linia si se incépa a merge pe calea in care s'au glorificatu Belgii, Francesii, Italianii, Scotianii, Germanii, chiaru Serbii, chiaru betranii nostrii; se incépa a-i imitá catu de pucinu, si atunci voru poté díce ca au inceputu a fi unu poporu. Atuncia voru poté pretinde dela Europ'a respectulu ce se datoresce numai celoru ce sciu trái ca popóre.

Éca patru ani trecuti de candu Europa ne-a lasatu liberi a ne dá sortile ce vomu voi, si cu tóte acestea noi, pucinu ne-amu silitu se mergemu inainte. . . Mai este de trebuintia s'o spunemu cumu si in ce feliu? Oh! acést'a ar' fi pentru ori-ce anima muritória o trista marturisire a unui lungu síru oe nenorociri, care ar' contribui la marirea caderii nóstre morale. E destulu se dícemu numai ca la noi, s'au facutu lucruri, monstruositati cari ingrozescu mintea omenéscá. E destulu se dícemu numai ca, déca stamu pe loçu si nu mergemu inainte, caus'a este ca intunericulu si inapoiarea au aginti carii striga ca luminarea poporului este o nenorocire nationale. Triumfulu va fi alu celoru cu aceste ideie, pe catu timpu nu vomu avé o lege generale care se aduca domni'a binefacatória a civilizatiunii seclului XIX, prin statoricirea in tiéra a unei sisteme de invetiatura gratuita, obligatória, si nationale.

Invetiatur'a nóstra publica s'ar' poté impartí astadi in dóue: invetiatur'a interiória si invetiatur'a esteriória; cu alte cuvente, invetiatur'a ce se da in tiéra si afara din tiéra.

Cea d'antaiu trebuie, fara dóra si póte, se aiba de base scólele satesci. Pana la óre-care punctu, nu se póte dice ca n'amu avé si scóle satesci: vr'o 2100 din-cóce si 70 dincolo de Milcovu. Dar' aceste scóle suntu inca departe de a respunde la scopulu infintiarii loru poporarisarea invetiaturei in clasa buniloru nostri cetatiani.

Profesorii suntu reu, fórte tardiu séu mai nici de cumu platiti; abia au, séu n'au de felu, cu ce trai; suntu reu alesi, — daca nu si reu pregatiti. Locuitorii, improvarati de mucele boarescului si ale clacei, si trimitu copii mai de graba la campu de catu la scóla, caci singuri nu potu face tóta munc'a ce li se cere, si copii remaindu disponibili pentru invetiatura numai acele trei luni de iérna, atunci inca nu se ducu la scóla nici a trei'a parte din cei inscrisi pe catalóge. De acolo invetiatorii ambla intr'o parte, copii in alt'a, si biét'a scóla, in cele mai multe locuri, siede suptu lacatu. Prin acestu concursu de triste impregiurari, se elude cu totulu scopulu infintiarii scóleloru satesci.

Nu facemu o crima personale nimenui, prin aceste notiuni. Incriminamu numai sistem'a si marturimu ca nu vedemu vindecarea reului de catu in o reforma radicala a scóleloru, in imbunetatírea sortii invetiatoriloru, asiá in catu se-i lipsésca grigia dilicei hrane; se fia platitu la fia-care luna regulatu de autoritatea comunale; se nu mai fia silitu a asteptá cate siése si nóue lune pana i se dá apuntamentole pe o luna, séu se viie spre a si-lu primí cale de diece si cinci-spre-diece poste. Un'a din primele necesitati, este institutiunea inspectoriloru scolari, carii pana mai de unedi lipsiau in tiér'a nóstra cu totulu. Dupa ce vomu fi pusu pe invetiatoriu in pozitiunea acést'a, si suptu o privighiare activa si necorruptibile; dupa ce vomu fi formatu scóla si pe profesoriu in realitate, ér' nu numai pe chartia, apoi se le damu si scolari cá se aiba pe cine invetiá.

— Insa prin ce chipu? o se ni se respunda.

Prin solvearea cestiunii rurale. Asta are se se para multor'a unu paradosu, dar', in catu timpu tieranulu va fi in stare de servu, cumu este, simtiulu de libertate si de demnitate omenésca, nu se va desceptá intrensulu. Este constatu prin speriintia ca gustulu culturei, alu sciintiloru, alu artiloru vine numai dupa ce omulu si-au creatu o esistentia, óre-care, materiale, numai dupa ce si-au asigurat unu midílocu de traiu onestu. Ei bine, pana candu locuitorii nostri pontasi séu clacasi nu voru vedé resolvendu-se conformu dreptului

loru, si art. 46 din Conventiune; intrebarea cea mare, care le stá pre anima de atatia ani, si care-i tiene in o eterna asteptare, nesiguranti'a si starea precaria, cumu voimu noi ca ei se-si iá copilasii dela munca, — caci copilulu este ausiliarulu tieranului — si se-lu dee la scóla? Multele nenorociri au viritu in anim'a tieranului unu felu de fatalismu care, póte fara se vré elu, l'a intorsu la cultulu uneia din vitiele strabuniloru sei: patria potestas; de unde urméza ca elu nu mai privesce in copilulu seu o fiantia inteliginte, destinata a devení o dinióra cetatianu alu unui statu liberu, — ci o unéltá de munca un res, pentru cá se ne servimu de o expresiune a jurisconsultiloru romani.

In urma de tóte aceste vine o cestiune care ni se pare a fi cea din urma, dar' si cea mai capitale: cestiunea monetei, acestu sufletu alu tutoru intreprinderiloru, acestu nervu alu staturiloru. — De unde se luamu bani cu carii se intempinamu enormele cheltuieie reclamate de o buna tienera a scóleloru, — voru mai daogí altu? — O dómne! respunsulu e fórte lesne: luati veniturile monastiriloru romanesci, cutropite de calugarii greci. Parintii nostri au fostu multu mai prevediatori de catu noi. Ei au fundatu monastiri nenumerate, institute de bine facere, le-au inzestratu cu averi nestimate. Cu catu casutiele loru rustice erau mai umilite si mai tupilate, cu atatu templurile ce au inalatiu suntu mai maretie si majestóse. — Enormele averi ale acestoru asiediaminte suntu destinate tocmai spre bine-faceri, spre scóle, spitaluri, orfantóce, etc. A inlesni midílocu de luminare natiunii sale nu este óre unu democratismu? Ei bine, éta comór'a pe care batranii nostri, in prevederea providintiale a unui departatu viitoriu, ne-au pregatitu-o spre intimpinarea trebuintelor nóstre morali si intelectuali. Éta bani, multi bani; bani drepti romanesci, cutropiti de calugari grecesci. Asiá dar' inca odata o spunemu:

Cestiunea scóleloru, este strinsu legata de cestiunea monastiriloru incinate si de cea rurale. Viitoriulu loru este unulu si acell'asi: imbunetatírea sórtii tieranului devine ilusoria fara scóle comunali bine tenute; scólele devinu o litera mórtá fara midílocu banesci industulatórie; bani nu vomu gasi aiurea de catu in secularisarea averiloru monastiresci, cutropite de calugarii greci. Si ce dicemu noi secularisare? A luá administrarea acestoru averi enorme, din manele strainiloru ar' fi ale readuce la adeverat'a loru destinare. — Se fimu bine-incredintiati, — fia dísu in parantese, ca in diu'a cea mare in care guvernulu nostru va realisá acést'a

secularizare, tierina generosiloru danuitori va saltá in mormentulu ei seculariu si se va veselí, caci numai de atunci se va fi inceputu esecutarea sincera a intentiuniloru de cari erau inspirati candu au facutu donatiunile. O dómne! Ce gindeau ei candu supscriamu acetle de daruire si ce s'a alesu!... In adeveru mari suntu minunile tele, Fanare! Nu e insulta mai flagrante pentru natiunea romana de catu jacerea atatoru bogatii nationali in mane venetice. . .

In catu despre invetiamentulu esterioriu amu avé de oservatu ca guvernulu, dupa ce va fi facutu totulu pentru scólele din tíera, dupa ce le va fi radícatu la culmea unde trebuie a le pune in increderea tieriei, póte si trebuie se tramita tineri romani, esiti in sa dupa bancele scóleloru romane, prin sfirsirea cursuriloru, spre perfectionare in strainatate, la Parísu, Roma (caci speramu ca ea va fi in curendu capitala Italiai) Viena, Berlinu, si ori unde s'ar' gasi mai cu cale pentru ajungerea conditiuniloru de perfectionare, pentru castigarea acelorú cunoscintie cari ne aru poté servi la comparatiunea progresului sciintiei din strainatate in raportu cu invetiamentulu din patria.

Dar' se le facemu tóte aceste cu o singura productiune.

Se nu perdemu din vedere Italia, catra care ne léga atate relatiuni de sange si sórte. In adeveru Francia este acumu centrulu civilizatiunii universale, este celu d'antaiu imperiu din lume, celu d'antaiu, celu mai bravu, si póte celu mai luminatu poporu din lume. Francia ne-au facutu si póte ne va face inca, multu bine. Remane inse la noi cá se ne facemu demni de bine-voitóriele solucitudini ale poporului francez. Germania este patri'a filosofiei celei mai profunde si astracte, vatr'a patriotismului; modelulu reflexiunii, alu tenacitatii; modelulu virtutiloru sociali si cetatianscii. Studintii nostri voru invetiá acolo multe si folositórii lucruri. Se nu fugimu de scólele cele bune ale Franciei si Germaniei. Daru . . . óre Italia n'are nici unu titlu la simpatiele si indestularea trebuintieloru nóstre morali si intelectuali? Italia nu mai are nimicu demnu de studiile nóstre? Credemu ca dá, are. In Italia unu romanu va aflá isvóre de studiu pe care nu le va aflá in Germania si Francia. Va aflá mai antaiu in intre-gulu poporu italianu, o limba sora cu a nóstra, o limba care s'a formatu dupa ce a trecut prin fasile in care se afla limb'a romana; o limba care au devenitu atatu de dulce si culta; o limba care póte servi de prototipu in cultivarea si formatiunea limbei romane. Va

aflá Roma antica, — din care porni speditiunea lui Traianu, — cu tóte anticitalile si monumentele ei. — Va aflá colón'a din forulu romanu cu tóte sculpturele ce represinta fasile marelui resbelu de colonizare; colón'a pe care si astadi stau sapate porturile si uneltele romaniloru. Va aflá catacombele ce au servitu de lé-ganu cristianismului, in care s'au adapostittu si au patimitu cei d'antaiu apostoli ai lui Christosu: Va aflá museele, manuscriptele si anticitalile cari numai in Italia se potu vedé. — Va aflá teatrulu primitivei republice romane, teatrulu pe care s'au ilustratu. Grachii, Brutu, Muciu Scevola si alti atatia ómeni mari, ale caroru nume suntu nedespartite de epoc'a marétia a poporului romanu. Va aflá, in fine, demne de studiulu seu, libertatile si institutiunile moderne ale patriei cesariloru, caci Italia unita, devine din ce in ce focariulu ideieloru ce trebuie se predomine in secululu nostru, terimulu in care se sémerna seminti'a celoru viitórii. Éta ce va avé de vedíutu tenerulu romanu in stravechi'a si priimitiv'a nóstra patria. De va fi femeia, va resullá si ea, pentru cateva momente, aerulu in care au traitu Cornelia romana, mama celoru mai vertosi cetatiani ai nemuritórii republice, si se va inspira a dá si ea asemine fii Romaniei. Va invetiá a raspunde celoru ce o voru intrebá care suntu giuvaerurile ei, ca: copii ei suntu podóbele cele mai frumóse ale familiei.

De nu mi-ar' fi téma ca asi fi calificatu de stravagante, asi propune cá totu romanulu ce pascesce peste otariile tieriei sale, se mérga si se viziteze antaiu si antaiu Italia, si acolo in genunchi, se sarute acestu pamentu, se peregrineze la densulu, caci de acolo au venitu. Turcii au o Mecca, Slavii unu Petersburgu, o Moscwa, unu Chiew, de ce n'ar' avé si romanii o Roma? antaiu se cunoscemu Italia, si apoi restulu lumii. Numai acest'a e mîdiloculu de a statorici o relatiune mai strinsa intre Romani si Italiani. Se nu ne descuragiamu daca guvernulu si ómenii cei mari ai Italiai, nu ne cunoscú de ajunsu. Mai antaiu se faca cunoscintia popórele ele intre ele; si apoi nu voru avé ce face si guvernele. Voru merge inainte. Ast'a e legea progresului. Astad suntu mai departe Iasii de Bucuresci de catu Roma de centrulu Romaniei. Lumea merge inainte cu rapeziunea fulgerului. Distantiele ce despartu popórele si consciintiele peru pe fia-care clipa. Despartirea fisica dintre noi si mam'a patria, numai stá de catu in Adriatica. Candu oceanele au devenitu lacuri, ce mai avemu de disu pentru Adriatica?

Adeverulu dicemu cultur'a ce va dobendi roma-

nulu in Italia, suptu acea clima de focu, in midi-loculu unei sfere ce respira numai anticitate si libertate, va fi pentru densulu ce este laptele de mama, ér' nu de mastera, ce este otielulu pentru feru. Va suge succulu romanitatii din isvórele cele adeverate. Si dupa ce odata va fi culesu totu ce-i va fi trebuitu, si ce se va fi gasitu in Italia, pentru restulu ce se va mai gasi de lipsa, pana la completarea invetiaturilor, tramite-ti-lu unde vreti, caci cá romanu, nu se va mai stricá in veci. Dar' inca odata, dícemu, nu-lu trimiteti pre copilu nicaire pana nu-lu veti formá in tíera a fi bunu romanu, bunu patriotu. Se asólva antaiu cursulu de aici, si apoi se se duca aiure.

Inca vr'o cateva cuvente pentru invetiamentulu poporariu si incetamu. Mai in díele trecute, diariete ne spunea ca, in Serbia, cati-va tierani, aflandu-se la lucrulu campului, au batutu pe unu beatu pentru ca n'ar' fi vrutu a le citi noutati din gazetele loru nationali. Multi au trecutu cu usiurintia asupra acestui faptu, fara a-i dá nici o insemnetate. Noi nu suntemu de idei'a acést'a, si vedemu in astu lucru unu ce gravu. Éta ce vedemu noi: Elementulu slavu se destépta in tóte partile cu vigóre. Mai cu deosebire, vecinii nostrii, Serbii, au facutu anii acesti din urma, progrese uriasie. Instructiunea poporarie este indestulu de respandita la densii si a inceputu a aduce fruptele ei, de óre ce diariete se citescu de tierani pana si la plugu; si de óre ce acelu care nu voesce se le citésca gazeta este batutu, este semnu ca gustulu citirii, cá viéti'a politica s'a destepiatu. La noi nu pe campu, nu la plugu, nu tieranii, nu in sate, ci nici in orasie, si in clasi multu inaintate, nu se prè citescu gazetele. Acest'a este unu barometu de civilisatiune intre dóue popóre vecine, ce-si dau concursu; intre dóue popóre, din carii s'au unulu s'au altulu va dictá in Oriente dupa dós'a de putere si de cultura ce va posedé intr'unu timpu datu. . . .

Romanii se nu tréca cu usiurintia preste acestu faptu. Este unu lucru de nemica, la prim'a vedere, dar' este unu subiectu priimitoriu de adenci cugetari. Trecandu preste densulu cu o nepesare asoluta, este a trece noi insi-ne preste ósele viitorului nostru. Elementulu slavu ne incongiura cá unu oceanu. Elu este in generale desteptare. Se nu-lu lasamu a ne întrece, a ne esí inainte, caci ne va inghití intr'o buna dominétiá, prin preponderanti'a lui morale, de n'a pútutu prin fortia brutale.

Éta pentru ce, acumu candu inchieiamu, dícemu mariloru nostri; dati-ne scóle si éru scóle. Scóle satesci, scóle midflocie si inalte. Dati-ne lumina. Puneti-ne in positiune de a luminá generatiunile viitórie, de a inlaturá bine motivatele loru blasteme. Noi cesti de astadi, de n'amu invetiatu, ne potemu scusá, incai, cu cuventulu nestabilitatii, calamitatiloru ce au bantuitu tíer'a pana mai alateri. Amu avutu scóle, amu facutu scóle, dar' au venitu strainii si le-au stricatu. Fórté bine, scusamu, prin urmare, pe parinti nostrii. Dar' pe noi ce ne va scusá inaintea viitórielor generatiuni? Linisce, pace, autonomia, midilóce fisice si morali, totu avemu. Materialele este adunatu, numai edificulu se-lu radicamu. Mare pri-ceputu va fi acelu care ne va spune ce amu poté respunde, dupa vr'o 25 de ani, candu o generatiune intréga, aretandu-ne conventiunea, prin care Europa se léga a ne lasa in pace, ne-ar' face procesu pentru intunericulu in care o vomu fi lasatu?

Stà in man'a nóstra ca se nu ne facemu pasibili de o atare grava acusare, astadi candu si PAGANII BARBARI STRIGA: SCÓLE.

I. M. . . . i l.

(„Romanulu.”)

De langa calea ardeleniloru 1. Fauru 1863.

(Urmare.)

Inse dta esti din famili'a levitica, si aspirantu la statulu preotiescu, si pentru aceea voesci se-ti credemu, cele esplodate? Argumentéza dta dogmatice, ori dupa pastoralu, detorintiele preotiloru, apoi ne caciulim dta. Dta ai promis acést'a si n'ai facutu. Ai bunatate dar' a ceti urmatórea epistola, caremi-a tramis'o unu preotu si care eu o impartasiescu fidelu precumu urméza:

C. . . . anulu nou 1863 s. v.

„Pretiuite Domnule!”

„Epistol'a dtale din 1. Ianuariu a. c. s. n. am primitu-o cu bucuria, atatu pentru meritulu lucrului, care-lu cuprindea in sine, catu si pentru ca-mi face cunoscutu pre autoriulu articlului „Ceva despre scólele populare,” carele nu de multu l' am cetitu in Amiculu Scólei in Nrii din urma ai anului trecutu!

Domnulu meu! Pentruca te ocupi cu cestiunea scolastica, si te interesezi de prosperarea scóleloru nóstre populare, nu potu de catu se-ti rogu binecuvéntare dela d-dieu. Mi scrii ca ai dorí, a se arató pe calea publicitatii si detorintiele preotiloru, facia cu scól'a

populara. Ai dorí adcea a se arată in catu preotii suntu in cunsciinti'a sufletului deobligati facia cu scól'a, dupa s. scriptura si dupa pastoralu. Dreptu aceea, desi po-teamu de-a dreptulu scrie la Redactiune, totusi, fiindu ca dta te-ai apucatu de lucru, astu-felu-lu si terminéza; eu nu voiu face alt'a, de catu ti-voiu descoperi princi-piile si argumentele scripturei, precumu si impunerea pastoralei, in trebile scolare.

Preotii suntu detori in cunsciinti'a sufletului a grigi de scóle, prin care se póte latí cultur'a si nobilizarea poporului. Ei suntu datori pentru ca diregatori'a loru spiritualminte socotita, e cea mai nalta pre pamentu. E inalta pentru marirea cu care o a incoronatu d-dieu, pentru puterea spirituala cu care o a imbracatu d-dieu, si pentru locuteninti'a carea o representéza.

Diregatori'a preotiloru e inalta pentru marirea ei. Care suntu caracterele cu care maresce d-dieu diregatori'a preotiésca? I numesce ministri sei: „intre ambitu si altariu, voru plange preotii, ministrii lui d-dieu.“ Ioilu c. 2. v. 17. I numesce imperati in sensu spiritualu: „voi sunteti preotime imperatésca“ 1. Petru c. 2. v. 9., „si ne-a pusu pre noi d-dieulu nostru de imperati si preoti se imparatimu pre pamentu.“ Apoc. c. 5. v. 10., „Preotii lui Christosu voru imperati.“ Apoc. 20. v. 6.; éra s. Ambrosiu dice: „déca vei alaturá marirea preotiésca cu cea imperatésca, va fi acést'a, cá cum ai alaturá plumbulu catra aurulu celu stralucitoriu.“ Si s. martoru Ignatiu inca dice: „mai antaniu se cuvine onóre lui d-dieu, apoi preotiloru, si dupa aceea imperatiloru.“ — I numesce angéri pre pamentu: „buzele preotului apara sciinti'a, si legea dela elu se intréba, la elu e angéru d-dieului ostiloru“ Malach. c. 2. v. 7. — I numesce in urma diei pamentesci, candu dice la Moise esíre c. 22. v. 28. „diis non detrahes.“ „pre diei se nu-i vétemi.“, care testu si s. aplu Pavelu in faptele apostoliloru c. 32 v. 3—5. inca asemenea lu esplica. — Si pre candu innaltia d-dieu preotimea pana la asiá marire, pre atunci pre unulu nascutu fiulu seu — cá pe d-dieu — lu face preotu, dicandu: „Tu esti preotu in veacu, dupa renduiél'a lui Melchisedecu“ Psalm 109. v. 4. — Asiá dara e innalta diregatori'a preotiésca pentru marirea ei.

Diregatori'a preotiésca e inalta si pentru puterea

ei Dupla putere a testatu salvatoriulu preotiloru sei, puterea peste sufletele credintiosiloru crestini, si puterea d'a preface in s. liturgia, pana si vinulu in trupulu si sangele lui Christosu. Singuru salvatoriulu a dísu: „Luati spiritulu santu, caror'a veti iertá peccatele, iertáse-voru loru, si caror'a le veti tiené, tienute voru fi.“ Ioanne 20. v. 22. In intielesulu legei acesteia, au putere preotii a siedé in scaunele de marturisire, ardicati preste toti puternicii pamentului, cá judecatori, invetiatori si medici, judecandu anim'a crestinului, desceptandulu, aducandu-i lécuri de vindecare sufletésca. „Cine póte ertá peccatele fara numai unulu d-dieu?“ in-trebara farisei, audindu pe Christosu dicandu catra paraliticu: „omule iérta-se peccatele tale,“ si totusi d-dieu singuru dice catra preoti: „caror'a veti iertá iertáseva loru.“ „Quaenam, obsecro, potestas hac una major esse queat?“ „Cepotere, rogute, póte fimai mare de catu acést'a“ intréba s. Ioane Crisostomulu. Éra alaturandu si prefacerea din s. liturgia, nu se póte spune marirea diregatorie preotiesci. S. Ambrosiu, aceea prefacere o asémene cu facerea lumii: ca precum nainte de facerea lumii, nici ceriu, nici pamentu n'au fostu, fara tóte prin cuvintele creatoriului „se fia“ s'au facutu, asiá si in s. liturgia, pana, nu e alt'a de catu pane nainte de prefacere, éra la cuvintele de prefacere a' preotului, odata se stramuta pana in trupulu lui Christosu. Inca este distingere intre „se fia“ a' lui d-dieu, si intre cuvintele de prefacere a' preotului, ca prin: „se fia“ a' creatorului, s'au produsu fapturi create, éra prin cuvintele preotului, se produce celu necreatu. Pe dreptu a strigatu s. Efre mu sirianulu: „magna, immensa, infinita sacerdotis dignitas.“ E innalta dara diregatori'a preotiésca si pentru puterea ei, dar' si pentru locuteninti'a carea o representéza.

Caci acui locu cuprinde preotulu? pre cine representéza? Pre Isusu Christosu. A preotului detorintia cea mai sublima e, a fi ce a fostu Christosu, lumin'a lumii, sarea pamentului, indreptarea peccatosiloru, invetiarea nepriceputiloru, infrenarea desfrenariloru, ei debue se traga pelea de pe ochii orbiloru, si cu foculu amórei d-dieesci pre toti se-i descepte: „cá se faca pre totu omulu perfectu in Isusu Christosu.“ colos. 1. v. 28., „fara scadere“ Iacob 1. v. 4. Si acést'a au a face in loculu lui Christosu precum se arata la Ioanu evang. c. 20. v. 21. „precum m'a trimisu pre mine tatalu, si eu trimitu pre voi;“

la Luca c. 10. v. 16. „Cine ve asculta pre voi pre mine me asculta.“ la Pavelu 2 cor. c. 5. v. 10. „In numele lui Christosu ve predicamu, cá cum d-dieu v'ar' mustrá prin noi.“

E innalta diregatori'a preotiésca pentru marirea, poterea si pentru persón'a, catea o representéza; si pentru aceea crestinii cei mai puternici din seculi, se portá cu cea mai mare reverintia catra preoti. Constantinu celu mare, primul imperatu crestinu, de cate ori duceau pre preoti naintea lui acusandu-i, cu aceste cuvinte i eliberá: „voi sunteti dati nóue dela d-dieu cá diei, si nu se cuvine cá omulu se judece pre ei.“ Valentinianu imp. din anima si-plecá capulu preotiloru. Teodosiu imp. se sfiá a siedé in rendu cu preotii, despre cari imperati din vechime astfelu scrie Ambrosiu: „regum colla et principum submittuntur genibus sacerdotum, exosculatis eorum dextris, — “ regi si principi si-plecá capulu naintea preotiloru, sarutandule drépt'a. — Ce poporulu nostru celu simplu si pana in diu'a de astadi face, éra episcopiloru, metropolitiloru si mai susu, saruta manile si alii din clasele mai nalte.

Aceste nu le-am lasatu se premérge, cá se facu dóra din dta orbu respectatoriu alu preotímei, séu ca dóra eu cá preotu tragu focu numai la ól'a mea, si venezu védiá lumésca, dómne feresce! nu sum dedatu a me preocupá de vanitate! Aceste le-am insíratu numai pentru cá se poti aduce aminte preotiloru de védi'a preotiésca, si pentru cele urmatóre, care le voi deduce de aci. —

Lasu celelalte ramuri ale afaceriloru presbiteriale si pastorale, cari deriva din misiunea preotiésca, — caci a-si fi pré lungu in vorbire — si iau inainte uniculu ramu, fundamentulu toturoru celorlalte afaceri, bas'a si singur'a misiune primaria a preotímei, adeca: „cultulu si invetiamentulu.“ — Déca starea preotului e nalta, fara cultu si invetiamentu se dediosesce, se micioréza. Déca diregatori'a preotului e puternica spiritualminte, fara cultu si invetiamentu se slabesce; déca preotulu pórtá tipulu salvatoriului, fara cultu si invetiamentu nesocotesce pre insusi salvatoriulu. „Eu legatulu intru Christosu,“ dice santulu apostolu Pavelu, — si in ce sta legatiunea lui? — „mergeti in tóta iumea, invetiatu tóte popórele“ dice salvatoriulu. Asiá dara in cultu si invetiamentu se cuprinde legatiunea lui Pavelu, in cultu si invetiamentu slá si misiunea preotului, sucesorului lui Pavelu in

oficiu. In ori care afacere publica séu privata, la functiune funebrala séu la ori-ce alte ocazioni, preotulu trebue se aiba naintea ochiloru perfectiunea omului; acést'a inse fara cultu si invetiamentu nu o ar' poté realisá, si fara cultu si invetiamentu preotulu e numai o machina séca.

Si óre unde póte mai bine esecutá preotulu acésta misiune asiá marétia, de catu in scóla? In scóla, dícu, pentru ca scól'a e uniculu locu pe lume, menitu exclusivu cultului si invetiamentului.

Preotímea cea marétia, ministrii, angerii, imperatii dieii lui d-dieu pre pamentu, dupa cuventulu salvatoriului: „fiti perfecti precum si tatalu vostru celu din ceriuri perfectu este,“ debue se arete din credintiosii sei, fi perfecti lui d-dieu. Si óre cum? dóra e destulu a terminá mecanice cultulu divinu, séu s. sacraminte, séu a celí catu de multi stelpi (?) langa copersieele mortiloru, séu a petrece la comendari in mancari si beuturi? Au nu scól'a e loculu, unde tenerimea cruda, cá nisce pomi teneri, plantati in viaea d-lui, se potu cresce, nobilitá si perfectioná prin cultu si invetiamentu? Parasindu gradinariulu — preotulu — acésta gradina domnésca — scól'a, — pomii voru cresce strembi, spinosi si nodorosi, si séu nu voru fructificá de locu, séu fruptele loru voru fi selbatice. Cum va sci aratá preotulu din credintiosii sei, fi perfecti naintea tatalui cerescu, ne implinindu misiunea sa, cultulu si invetiamentulu in scóla?

Domnia ta d-nulu meu! in specie doresci a sci, are preotulu detorintia si cum, catra scóla si invetiamentu, dupa pastoralu? Din cele sus díse, ai pututu vedé, ca misiunea preotului principala e cultulu si invetiamentulu, si óre cum se nu aiba elu detorintia in causele scolastice in parochi'a sa, dupa pastoralu? Candu pastoralulu, in genere dicandu, mai numai pe langa cultu si invetiamentu se invertesce, cum se lase scóla ne atinsa?

Pastoralulu voiesce a face din preotu pastoriu sufletescu adevratu si bunu. Cum va fi elu dara pastoriu bunu? Salvatoriulu inviandu din morti, asiá a dísu catra Petru: „Petre iubesci-me? . . . déca me iubesci . . . pasce melusieii mei.“ Mai antaniu a dísu dara se pasca mielusieii apoi dupa aceea se pasca oile, cá se fia pastoriu bunu. — Preotululu e urmatoriulu lui Petru in diregatori'a preotiésca, elu dupa pastoralu e detoriu dara mai antaniu se pasca mielusieii, apoi dupa aceea oile lui Christosu. Si cine suntu

mielusiei, de nu tenerimea cruda a poporului? pruncu-
gii cei inocinti, scolarii adeca. Déca e detoriu Petru
a pasce mielusiei, e detoriu a se ingrigi de adunarea
loru la unu locu, si de pasiune buna. Déca preotulu
e detoriu a invetiá pruncutii, e datoriu a se ingrigi si
de scóla si instructiune — dupa pastoralu. —

Pastoralulu nunumai in intielesulu santei scripturi,
fara si dupa canónele santeloru sebóre impune preotu-
lui grigi'a scolastica. Asiá seborulu alu 3-lea din Con-
stantinopolu in c. 5. astfelu dice: „preotii prin
maere si prin sate, se aiba scóle, si déca
óre-care din credintiosii poporeni ar' voi
a-si comendá micutii sei fii spre invetiá-
tura se-i primésca.“ —

Dar' cá se scii, ca pastoralulu anume se ingrigesce
de scóle, éta ti voiu citá din cuventu in cuventu §§.
pastoralului, in cari ajungandu in pertractarile sale de-
spre scóle asiá propune:

a) in privinti'a cresterii tenerimei parohiale.

„Pastoriulu sufletescu debue se se ingrigésca despre
infintiarea scólei in parochi'a sa, carea e celu mai si-
guru midilocu spre inaintarea culturei, a religiunei si
moralitatii crestinesci. Si invetiatur'a ce o capata te-
nerimea in scóla, asiá va fructificá, déca singuru pasto-
riulu sufletescu grigesce de cresteria corespundiatóre
si despre invetiatur'a lucrurilor folositoare, atatu reli-
gióse catu si lumesci, si asiá singuru gatesce calea spre
aceea. Nimicu e mai adevératu, de catu ca numai prin
cresteria cuviintósa a prunciloru la tempulu seu, se
póte realisá doritul scólu invetiaturei, candu din
contra acea neghiobia, carea urméza din neglígenti'a
cresterii prunciloru e caus'a, de mai tardiu ori ce in-
tentiune buna, si ori ce nisciintia e indesiertu. Apoi
déca pastoriulu sufletescu se ingrigesce despre adevé-
rat'a cresteri si cultivare a prunciloru in scóla, de o-
data intaresce si pre cei crescuti in sciintia si virtute,
pentru ca cei crescuti cu pruncii loru in óre-care modu
suntu legati la olalta. Catra aceste díse, potemu adauge
si ordinatiunile imperatesci emise in caus'a scolastica.
Asiá in a. 1796 in 16. Aprile, apriatu s'a demandatu:
„cá nu cumva inaintarea culturei tenerimei prin pasto-
ritulu viteloru se fia impededata, in totu loculu se se
puna pastori comunali, si déca acést'a ar' fi cu nepu-
tintia, fiindu ca prunculu plugariului vér'a pre la 9 óre
vine acasa cu vitele, si petrece cate 3 — 4 óre acasa,
in tempulu acést'a se fia silitu baremu dóue óre a cer-
cetá scól'a.“ In 25. Ian. 1811 apriatu s'a demandatu:

„nucumva se se negligeze invetiatur'a religiunei cresti-
nesci, pre nimene nu va fi liberu preotulu a cununá,
déca nu va scí aratá documentu dela preotulu locale,
ca, intrebatu fiindu din invetiatur'a crestinesca, a datu
respunsuri multiamitóre.“ In 16. Martiu 1813 astfelu
s'a demandatu: „parochii pre baetii si baetele bune de
scóla, si vér'a, decumva prin parinti nu suntu ocupati cu
lucruri neincungiurabile, se-i silésca a frecená scól'a.“

„Fiindu ca mai departe supravighiarea scolastica,
nununai ca li se cuvine, fara e si detorinti'a pastoriloru
sufletesci, — éra actu prin intim. consiliului ung. reg.
de locotenintia din 15. Ian. a. tr. N. 67,343 in genere
e predata si in Banatu inspectiunea scolastica clerulu;
gr.-orientalu, dupa ce ordinariatele gr.-cath. au avutu
acést'a insarcinare si pana aci, — pastoriulu sufletescu,
se grigiésca strinsu, cá pruncutii cu dilígenti'a se amble
la scóla, cá invetiatorii órele prescise se le petréca in
scóla, cá edificiiile scólei se se sustiena in stare buna,
cá se se procureze uneltele cele de lipsa la instructiune,
cá obiectele invetiate nunumai se le memoreze pruncii
in secu, fara se le si pricepa, cá semtiurile prunciloru
se se desvalésca spre curatienia, rendu bunu si purtare
cuviiintósa, cá cultur'a morala a prunciloru — scopulu
ori-carei invetiaturi — se se tiena naintea ochiloru, cá
si portarea din afara a prunciloru se se conduca dupa re-
gulele cuviintóse; si mai pre urma, cá invetiatur'a cre-
stinésca nunumai prin catichisatiuni, fara si prin alte
deprinderi religióse acomodate se se inainteze. Catra
aceste mai potemu adauge: ca parochulu cá parintele
scólei, acum si directorulu localu — va grigi si despre
sacétatea prunciloru a se sustiené in scóla. Si cá a-
mintitele scopuri se le ajunga, se straduéasca pastoriulu
sufletescu, pre antistii comunali, pre invetiatori si pre
parinti, cu suaturi, si exemple bune, a-i plecá, cá tóte
cu tóta promptitudine si cu bucuria se le implinésca, care
ajuta inaintarea culturei tenerimei. In intemplare candu
invetiatoriulu localu in unulu séu ultu obiectu nu ar' fi
capace a instruí deplinu pruncii, reulu acést'a se póte
mai usioru curá, déca pastoriulu sufletescu, in presentia
invetiatoriului, singuru va propune prunciloru in mai
multe óre, acele obiecte, care invetiatoriulu tocmai nu
le pricepe. La urma pastoriulu sufletescu cu privintia
la tenerimea scolastica, si-va castigá mari merite, déca
se va ingrigi de cele necesare la instructiune d. e. de
cartile necesarii, de papiru, negréla, mape s. c. l., dupa
aceea si despre premiarea celoru mai eminenti scolari,
cu atatu mai vertosu, candu cerendu lips'a chiaru si din
alu seu propriu va erogá spre asiá ceva.“

„Dupa aceea se tiena pastoriulu sufletescu naintea ochiloru si aceea ce in opulu titlaturu: „Ratio educationis publicae, totiusquae reiliterariae, per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas Budae 1806“ la pag. 14. astfelu se espune: cá nucumva tenerimea mai crescuta, parasindu scól'a acele ce cu multa ostenéla le-a invetiaturu se le dè uitarii, astu-felu nu va fi fara scopu, déca dupa, séu nainte de invetiaturile crestinesci tienende de catra parochulu localu in serbatori, si invetiatoriulu scólei respective, se repetéza pre scurtu cu tinerimea acele ce le-a invetiaturu.“ Pana aci pastoralulu despre crescerea tinerimei, éra

b) despre referintiele parochului catra invetiatoriulu scólei astfelu propune:

„Parochii între altele au detorint'a principala, cu influenti'a sa d'a grigi, cá in parochiile sale, se ocupe statiunile invetiatoresci, invetiatori modesti si destulu de calificati, si nici de catu se nu puna, din interesulu propriu, pre ori si cine in contra intim. imp. din 18. Sept. 1795. Dupa ce óre-care individu s'a intaritu de invetiatoriu la cutare scóla, parochulu carele in tóte dilele e cu densulu, e obligatu a luá séma de elu (fresce ca mai antaniu va luá séma si de sine) cá se fia cu viétiá omenósa, trédiá si pacínica, cá in beserica se se pórté cu cuviéntia si pietate. Si la aceea se fia atentu parochulu, cá invetiatoriulu in tempulu prescisu se invetie pruncii cu diligintia, la tempulu seu in rendu frumosu se-i povetúesca la beserica, si cu pruncii blandu si parintiesce se tracteze, cá inocintii prunci in nimicu se nu se scandalizeze. De alta parte va grigi pastoriulu sufletescu, cá se-si castige amórea si confidintia invetiatoriului, si se-i sustiena védi'a naintea poporului. Spre acestu scopu urmatórele indreptari potu servi: pastoriulu sufletescu se nu se cugete pe sine de domnu absolutu preste invetiatoriu, fara mai bine se tracteze cu elu omenosu, si cu amóre, ferinduse totusi a pasi cu elu in amicitia strinsa séu intima. Éra tenerimea totdeuna spre aceea o va indemná, cá in privinti'a invetiatoriului se fia cu supunere, cu respectu si cu multiamire, si in totu tempulu, naintea a totu poporulu va nesú a-i castigá védi'a, carea se cuvine unui invetiatoriu. Drepturile invetiatoriului, in privinti'a scólei, a oficiului, si a salariului seu, totdeuna se le apere parochulu, bá la tempulu seu, in modu cuviéntiosu, si prin faceri de bine si

din partea sa, si-lu póte deobligá, — adeca face multiamitoriu si confidentu. — Asiá servitiuri, care nu corespundu cu oficiulu invetiatorescu, nici candu se nu póstésca dela elu, precum nici unu felu de greutati netrebnice se nu-i impuna. Mai pre urma, déca meritulu lucrului, cá neincungiurabilu, ar' cere probosirea invetiatoriului, acést'a pastoriulu sufletescu se n' o faca naintea tenerimei scolastice, séu a credintiosiloru, fara între patru ochi, si de comunu cu cea mai mare moderatiune si ominositate, din care se apara mai vertosu bunovointia de catu reutatea.“ —

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Lipova in Banatu 21. Ianuaru 1863. (Multiemita publica.)

Astadi cu ocasiunea esaminarii lunare a tinerimei scolare s'au impartitu la cei mai diliginti carti de premii, care d. S. Filtsch tipografu si libreri in Sibiu a bine-voitu a le daru tinerimei Lipovene; si anume 10. esempl. din „Carte de lectura“ de V. Romanu; 10 esempl. din „Istoria rom. nation.“ de Dr. A. M. Marienescu; si 10 esempl. din: „Tabl'a pitagorica;“ dreptu aceea prin mine subscrisulu in numele tinerimei scolare se aduce multiemire publica generosulu daruitoru.

Iosifu Suciú,
parochu si local-director.

Varietati.

Amigdalulu si Smochinulu.

Amigdalulu. Óre ce-i smochime frate,
Primavér'a tu n'ai flori,
Si-apoi tómn'a, mei fertate,
Totu rodesci adeseori.

Smochinulu, Frate, io nu facu cá tine:
Primavér'a tu 'nfloresci;
Dar' apoi candu tomn'a vine
Nici c'-unu rodu nu te falesci.

* * *

Din aceste tinerimea póte invetiá:
Prè de tempuriu sciinti'a a nu-si aratá.

Cuprinsulu

Fasciórei a VIII si IX pre luna Februariu si Martiu din
Teaurulu de monumente istorice:

1. Iac. Augusti Thuani Historiarum sui temporis, libr. CXIX. CXXI. CXXII. CXXIV. CXXVI. (Istoriele timpului seu de I. A. Thuann).

2. Memorialulu lui Mihaiu Vođa catra Rudolfu Imperatu